WIKIPEDIA

Yapon dili

Vikipediya, azad ensiklopediya

Yapon dili (yap. 日本語 nihonqo) — Yaponiyanın rəsmi dövlət dilidir. Şərq dillərindən hesab olunur. Bu dildə 125 milyon insan danışır. Əlifbası çin dilinin "kanci" xəttindən dönmüş xəttdir. Kanci hiraqana və katakanada istifadə olunur. Bundan başqa "imatokana" deyilən və sadəcə imperator sarayında istifadə edilən bir xətt növü də var. 2000-dən çox kanci hiraqana və kataqana hərəsi 47 hərfdir. Bu xətlərə bəzi əlamətləri artırdıqda başqa səslər əmələ gəlir. Müasir yapon dilində, xüsusən şirkət adları, reklamlar və yapon dilinin kompüterə keçirilməsində romaci adı verilən latın əlifbası da işlənir.

Türk dilləri kimi iltisaqi dildir. Yapon dili Ural-Altay dillərindən olduğuna görə türk dillərinə müəyyən yaxınlığı var.

Yapon dili	
Orijinal adı	日本語
Ölkələr	Yaponiya, Quam, Tayvan, Şimali Koreya, Cənubi Koreya, Peru, Avstraliya
Rəsmi status	Yaponiya
Danışanların ümumi sayı	125 milyon
Təsnifatı	
Kateqoriya	Avrasiya dilləri
	Yapon-ryukyu dilləri
Yazı	kanci, katakana
Dil kodları	
QOST 7.75–97	япо 870
ISO 639-1	ja (https://id.loc.gov/vocabulary/iso639-1/ja)
ISO 639-2	jpn (https://iso639-3.sil.org/code/jpn)
ISO 639-3	jpn (https://iso639-3.sil.org/code/jpn)
ISO 639-5	jpx (https://iso639-3.sil.org/code/jpx)
Dilin strukturlarının dünya atlası	jpn (http://wals.info/languoid/lect/wals_code_jpn)
Ethnologue	jpn (https://www.ethnologue.com/language/jpn)
Linguasphere	45-CAA
ABS ASCL	72, 7201
IETF	ja
Glottolog	nucl1643 (http://glottolog.org/resource/lang

Mündəricat

Dilin adı

Yaponca yapon dilini iki cür adlanırlar. Başqa dillərin kontekstində "nihonqo" (日本語) sözü işlədilir. Bu, hərfi tərcümədə "yapon dili" deməkdir. Lakin, milli mədəniyyətin bir hissəsi, Yaponiyada tədris olunan fənn kimi, doğma dövlət dili olaraq o, adətən "kokuqo" (國語 və ya 国語), yəni "ölkə

dili" və ya "milli dil" adlandırılır. Bu söz başqa dillər üçün də istifadə edilə bilər, amma əsasən məhz yapon dili üçün istifadə edilir.

uoid/id/nucl1643)

 Vikianbarda əlaqəli mediafayllar

Tarixi

Yapon dili yazıda Yayoy dövründən başlayaraq istifadə olunur.[1]

Hiraqana əlifbası

		Hiraqana					
あ a	**い i**	**う u**	**え e**	**お o**	**(ya)**	**(yu)**	**(yo)**
か *ka*	き *ki*	く *ku*	け *ke*	こ *ko*	きゃ *kya*	きゅ *kyu*	きょ *kyo*
さ *sa*	し *shi*	す *su*	せ *se*	そ *so*	しゃ *sha*	しゅ *shu*	しょ *sho*
た *ta*	ち *chi*	つ *tsu*	て *te*	と *to*	ちゃ *cha*	ちゅ *chu*	ちょ *cho*
な *na*	に *ni*	ぬ *nu*	ね *ne*	の *no*	にゃ *nya*	にゅ *nyu*	にょ *nyo*
は *ha*	ひ *hi*	ふ *fu*	へ *he*	ほ *ho*	ひゃ *hya*	ひゅ *hyu*	ひょ *hyo*
ま *ma*	み *mi*	む *mu*	め *me*	も *mo*	みゃ *mya*	みゅ *myu*	みょ *myo*
や *ya*		ゆ *yu*		よ *yo*			
ら *ra*	り *ri*	る *ru*	れ *re*	ろ *ro*	りゃ *rya*	りゅ *ryu*	りょ *ryo*
わ *va*	ゐ *vi*		ゑ *ve*	を *vo*			
				ん *n*			
が *ga*	ぎ *gi*	ぐ *gu*	げ *ge*	ご *go*	ぎゃ *gya*	ぎゅ *gyu*	ぎょ *gyo*
ざ *za*	じ *ji*	ず *zu*	ぜ *ze*	ぞ *zo*	じゃ *ja*	じゅ *ju*	じょ *jo*
だ *da*	ぢ *(ji)*	づ *(zu)*	で *de*	ど *do*	ぢゃ *(ja)*	ぢゅ *(ju)*	ぢょ *(jo)*
ば *ba*	び *bi*	ぶ *bu*	べ *be*	ぼ *bo*	びゃ *bya*	びゅ *byu*	びょ *byo*
ぱ *pa*	ぴ *pi*	ぷ *pu*	ぺ *pe*	ぽ *po*	ぴゃ *pya*	ぴゅ *pyu*	ぴょ *pyo*

Katakana əlifbası

ア (a) イ (i) ウ (u) エ (e) オ (o)

K カ (ka) キ (ki) ク (ku) ケ (ke) コ (ko)

S サ (sa) シ (şi) ス (su) セ (se) ソ (so)

T タ (ta) チ (çi) ツ (tsu) テ (te) ト (to)

N ナ (na) ニ (ni) ヌ (nu) ネ (ne) ノ (no)

H ハ (ha) ヒ (hi) フ (fu) ヘ (he) ホ (ho)

M マ (ma) ミ (mi) ム (mu) メ (me) モ (mo)

Y ヤ (ya) ユ (yu) ヨ (yo)

R ラ (ra) リ (ri) ル (ru) レ (re) ロ (ro)

V ワ (va) ヰ (vi) ヱ (ve) ヲ (vo / o)

N ン (n)

Kanci

Eramızın V əsrində Çindən Yaponiyaya gəlmiş xəttdır. Katakana və hiraqana da kancidən tutulmuş xəttdır. Hazırda kanci Çin, Yaponiya və Koreyada işlənilir.

鶴の恩返し

昔々、貧乏で一人で住んでいる若い男がいました。冬に成り、雪が沢山降っていました。ある日、深い雪の中を家に帰る途中、変な音が聞こえました。

そのうめき声ような音がどこから来たのかを探した、向こうの畑に行ってみました。ないている鶴を一羽見つけました。その鶴は、羽に矢を受け泣いていました。苦しんでいる鶴を助けようと思って、矢を抜いてやりました。

助けられた鶴は空へ飛び立ちました。そして、その男は家へ帰りました。一人暮らしの貧しい人なので、生活は寂しくて苦しく、ふだんは誰も訪ねて来ません。しかしその夜、家の戸をとんとんと叩く音が聞こえました。こんなに遅い時間の深い雪の日に誰が家に来たのかと思って、戸を開けて吃驚しました。美しい娘が立っていて、道に迷いましたので男の家に泊まらせてくれと頼みました。男は泊めてやりました。次の夜も娘はに泊まらせてくれと頼みました。また男は泊めてやりました。その次の夜も同じように娘は男の家に泊まりました。

Üfiqi yapon qrafikasından nümunə

Misal

Kanci	Tələffüz	Məna
土	tsuçi	Torpaq
天	ten	Göy, səma
水	mizu	Su
火災	Kasai	Od, ataş
風	kaze	Yel, külək
男	otoko	Kişi
女	onna	Qadın
食べる	taberu	yemək
飲む	nomu	içmək
大きい	ōkii	böyük
小さい	çīsai	balaca
夜	yoru	Gecə
日	hi	Gündüz

Qrammatikası

Sifətin ismə izafə olması və onun isimdən öncə gəlməsi türk diliylə eynidir.

Məsələn:

- 赤いリンゴ　akai rinqo
- qırmızı alma

- 私の赤いリンゴ　vataşi no akai rinqo
- mənim qırmızı almam

Fail cümlənin əvvəlində gəlir. Cümlənin tərtibi belədir: Fail Məful Fel. Misal:

- 私はリンゴを食べました。 vataşi va rinqo o tabemaşta. (mən almanı yedim).
- リンゴを私は食べました。rinqo o vataşi va tabemaşta. (almanı mən yedim).

Təaruf

- おはようございます。Ohayo → 　Sabahınız xeyir
- こんにちは　Konniçiva　→ Salam
- こんばんは　Konbanva → Axşamınız xeyir
- さようなら　Sayonara → Gülə gülə
- おやすみなさい　Oyasuminasay → Gecəniz xeyir
- お元気ですか　Ogenki desu ka? → Necəsiniz?
- はい　hai → Bəli
- いいえ　ie → Xeyr
- ありがとうございます　Arigato → Sağ olun (təşəkkür edirəm)

Fonetika

Yapon dilində 5 sait var. (あ (a), い (i), う (u), え (e), お (o)). Bütün samitlər bu 5 saitlə işlənilir. Ona görə yapon dilində samit səs tək işlənilmir (ん (*N*) hərfindən başqa). Məsələn, Ka, Ha, Ma, Sa, Ta, Ra, Ya.

Tarixi mənbələrə görə Nara dövründə yapon dilində 8 sait varmış. Bu səslərdən 3-ü Heyan dövründə ixtisar olunub. Azərbaycan dilində olub yapon dilində olmayan səslər bunlardır: X, Ğ, J, Ö, Ü, V, G. Yapon dilində olub Azərbaycan dilində mövcud olmayan səslər isə bunlarddır: つ (Tsu) və わ (Ua). Yapon dilində qəliz səslər (X, Ğ, J) olmadığına gora sadə səslənir. Səslənmə baxımından ispan, yunan və italyan dillərinə yaxındır.

Mənbə

- ASE, V cild, Bakı, 1981, səh. 69

Xarici keçidlər

- Yapon dili əlifba tapşırıq (PDF) (http://brng.jp/50renshuu.pdf)
- AKSER Brasil – Video (http://www.shotokai.com.br/akser-curso-de-japones.html)

Dil ilə əlaqədar bu məqalə qaralama halındadır. Məqaləni redaktə (https://az.wikipedia.org/w/index.php?title=Yapon_dili&action=edit) edərək Vikipediyanı zənginləşdirin.

Yaponiya dilləri

Milli	Yapon (dialektlər)
Yerli dillər	Aynu · Ryukyu (Amami Oşima · Tokunoşima · Okinoerabu · Yoron · Kuniqami · Okinava · Miyako · Yaeyama · Yonaquni)
Qeyri-yerli dillər	Braziliya portuqalı · Çin (Kanton · Hokkien · Fukou · Mandarin) · İngilis · Rus · Türk · Vyetnam · Zainiçi Koreya
İşarət dilləri	Yapon işarət dili · Amami Oşima işarət dili

Yapon-ryukyu dilləri

Qədim yapon dili †	Erkən qədim yapon dili † • Klassik yapon dili † • Orta əsrlər yapon dili † • Bunqo †		
Müasir yapon dili (Yapon dilinin dialektləri)	**Şərqi Yaponiyanın dialektləri**	**Toxoku**	*Şimali* — Suqaru dialekti • Nambu dialekti • Simokita dialekti • İvate prefekturasının dialektləri — şimali və cənubi (Morioka dialekti) • Akita prefekturasının dialekti • keçmiş Sönay rayonunun və Yamaqata prefekturasının şimal-qərbi hissəsinin dialekti; *Cənubi* — Senday (Kesen) • Yamaqata dialekti • Yonedzava və ya Okitama • Moqaki və ya Sindzö dialekti • Fukusima dialekti • Aydzu dialekti • Hokkaydo dialekti
		Kanto dialektləri	Qərbi • Tokio dialekti (Yamanote, Sitamati) • Tama • Saytama (Titibu) • Qumma • Kanaqava • Bosyu • Şərqi • İbaraki • Totiqi • Tiba
		Tokay-tosan	*Naqano-Yamanasi-Sidzuoka* — Naqano və ya Sinsyu (Okusin, Xokusin, Tosin, Tyusin, Nansin) • İdzu • Sidzuoka • Ensyu • Yamanasi prefekturaları; *İtiqo* — Niiqita • Naqaoka dialekti • Dzyoetsu • Omma; *Qifu-Aiti* — Mino dialekti • Xida dialekti • Ovari (Tita, Naqoya dialekti) • Mikava (qərbi, şərqi)
		Digər	Xatidzo²
	Qərbi Yaponiyanın dialektləri	**Xokuriku dialekti**	Kaqa (Kanadzava) • Noto • Toyama və ya etyu • Fukui • Sado
		Kansay (Kinki)	Kioto (Kosö, Muromati, Gion) • Osaka (Semba, Kavati, Honsyu) • Kobe • Nara və ya Yamato (Oku-yosino və ya todzukava) • Tamba (Maydzuru) • Bansyu • Siqa və ya Omi • Vakayama və ya Kisyu • Mie (İse, Sima, İqa) • Vakasa
		Tyuqoku	Xirosima • Binqo (Fukuyama) • Okayama • Yamaquti • İvami • Tottori • Tadzima • Tanqo
		Umpaku	İdzumo • Yonaqo və ya Xoki
		Sikoku	Tokusima və ya Ava • Kaqava və

			ya Sanuki • Koti və ya Tosa (Xata) • İyo və ya Exime
	Kyusyu dialektləri	**Xoniti**	Kitakyusyu • Oita • Miyadzaki
		Xitiku	Xakata • Tikuqo (Omuta, Yanaqava) • Tikuxo • Saqa dialekti • Naqasaki (Sasebo) • Kumamoto • Xita • Kaqosima[2] • Susima[2]
		Sasuma dialekti	Sasuma • Osumi • Moroqata
Ryukyu dilləri[1]	Amami dili: Şimali amami şivəsi, Cənubi amami şivəsi • Okinava dili: Okinoerabu çivəsi, Yoron şivəsi, Mərkəzi-cənubi okinava şivəsi, Kuniqami şivəsi • Yonaqun şivəsi • Sakisim dili: Miyakos şivəsi, Yaeyam şivəsi		

Qeyd: † ölü, bölünmüş və ya dəyişmiş dil; [1] "dil" terminin tətbiqi mübahisəlidir (bax: "dil və ya dialekt" problemi); [2] idiomun təsnifatlandırılması mübahisəlidir.

1. "The Japanese were exposed to written matter as early as the late Yayoi period (c. ?1000 BC-300 AD)." A History of the Japanese Language, Cambrige University Press, 2011, page 11.